

Nisan/April/ 2026

**ECE AYHAN’IN ESERLERİNDE EĞİTİM MÜFREDATINA YÖNELİK
ELEŞTİRİLER***

Criticisms of the Educational Curriculum in the Works of Ece Ayhan

Araştırma Makalesi / Research Article

Muhammed Sait AKTAŞ

Doktora Öğrencisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Mail: saitaktas19@gmail.com

ORCID: orcid.org/0009-0003-5158-6355

Geliş Tarihi / Date Received: 15 Ocak 2026

Kabul Tarihi / Date Accepted: 13 Nisan 2026

Yayın Tarihi / Date Published: 14 Nisan 2026

DOI Numarası / DOI Number: 10.20322/littera.1862929

Yazar Katkı Oranı

Yazar/Author 1: (%100)

Yazarlar, katkı oranlarını kabul ettiklerini ve beyan edilen katkıların doğru olduğunu beyan ederler.

Makale Bilgisi

Değerlendirme: Bu çalışma, çift taraflı kör hakemlik sistemi uygulanarak değerlendirilmiştir.

Etik Beyan: Çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve akademik etik ilkelere uyulmuştur.

Etik Kurul Belgesi: Bu makale için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Benzerlik Taraması: Çalışma, *İntihal.Net* sistemi üzerinden alınan benzerlik raporu ile taranmıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazar/yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Telif Hakkı: Çalışmanın hazırlanma sürecinde yazar/yazarlar tarafından Telif Hakkı Devir Formu imzalanarak sunulmuştur. Yazar/yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptir.

Atıf Bilgisi

Aktaş, M. S. (2026). Ece Ayhan’ın Eserlerinde Eğitim Müfredatına Yönelik Eleştiriler. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, ss. 1-14. 10.20322/littera.1862929

Sorumlu Yazar

M. Sait AKTAŞ, saitaktas19@gmail.com

*Bu makale, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bilim Dalında hazırlanmış olan “Ece Ayhan’ın Eğitim Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Özet

Ece Ayhan İkinci Yeni hareketinin önde gelen temsilcilerindendir. Elli yıla yakın süren yazı hayatında şiirin yanı sıra deneme, günlük ve mektup türünde eserler vermiştir. Eserlerinde tarih, siyaset, müzik, sinema, coğrafya olmak üzere güzel sanatların, sosyal bilimlerin farklı alanlarına gönderme yapmış ve yararlanmış olması Ece Ayhan'ın çok yönlü bir edebiyat adamı olduğunun göstergeleri arasında sayılabilir. Ece Ayhan'ın eserlerine konu olan bir diğer alan ise eğitimidir. Edebiyat eserlerinde daha önce -çocuk edebiyatı dışında- toplumu bilinçlendirme veya eğitime ekseninde araçsal bir işleve sahip olan eğitim Ece Ayhan'ın eserlerinde kimi zaman kendi içinde yaşadığı sorunlar bağlamında eleştiri konusu olurken kimi zaman daha ileri bir boyutta yıkılması gereken bir kurum olarak muhalefet odağı haline gelir. Bu bakımdan Ece Ayhan'ın eğitime bakış açısı kendine özgü ve ayrıksıdır. Ayrıca İkinci Yeni şairleri içinde eğitimi en fazla konu edinen isimlerden biridir. Şiir kitaplarından birine verdiği ada ve eğitim sorunları üzerinde özel olarak durmasına bakılırsa buradan aldığı güçlü esin anlaşılabilir. Aynı şekilde düzyazılarında da eğitimin neredeyse bütün kademeleriyle, farklı yönleri ve sorunlarıyla ele alındığını görmek mümkündür. Ülkemizde eğitimle ilgili uzun yıllardır tartışılmalı bir sorun müfredattır. Bu çalışmada Ece Ayhan'ın konuyla ilgili şiir ve yazılarından hareketle ülkemizin belli bir zaman diliminde eğitim müfredatının durumu, ne gibi sorunlarla karşı karşıya olduğu incelenecektir. Şiir ve yazılar yorum metoduyla incelenirken gereken yerlerde eğitimle ilgili kuramsal çalışmalardan yararlanılacaktır.

Anahtar Sözcükler: İkinci Yeni, Ece Ayhan, eğitim, şiir, ders, müfredat.

Abstract

Ece Ayhan, is one of the leading representatives of the Second New Movement. During his writing career spanning neraliy fifty years, he produced works in various genres besides poetry, including essays, diaries, and letters. The fact that Ece Ayhan referenced and drew upon various fields of the fine arts and social sciences, including history, politics, music, cinema, and geography, in her Works can be considered among the indicators of his multifaceted literary personality. Another area of interest in Ece Ayhan's works is education. Education, which previously served an instrumental role in raising public awareness or educating society—aside from children's literature—has sometimes been criticized in her literary works, sometimes in the context of internal problems, and sometimes, in more advanced terms, has become a focus of opposition, claiming it is an institution in need of dismantling. In this respect, Ece Ayhan's perspective on education is unique and distinctive. She is also one of the Second New poets who frequently addresses education. The special focus on education and educational issues in one of her poetry collections reveals the strong inspiration she draws from this field. Similarly, it's possible to see in her prose that education, at nearly all its levels, encompasses its various aspects and problems. Curriculum has been a long-standing debate in our country regarding education. This study will examine the state of our country's educational curriculum and the challenges it faces during a specific period, drawing on Ece Ayhan's poems and writings on the subject. Poems and writings will be analyzed using interpretive methods, and theoretical studies on education will be utilized where necessary.

Key Words: İkinci Yeni, Ece Ayhan, education, poetry, course, curriculum.

GİRİŞ

Eğitimin tarihi insanlığın başlangıcı kadar eskidir. Başka bir deyişle insanlık tarihinin aynı zamanda eğitimin tarihi olduğu söylenebilir. Böyle uzun geçmişi olan bir kavram dolayısıyla birbirinden bağımsız, farklı tanımlara sahiptir. Sahip olduğu tanım zenginliği eğitimin gücü ve önemini kanıtlayan örneklerden biri olsa gerektir. Eğitimle ilgili kapsamlı tanımlardan bazılarına göz atmak gerekirse, TDK Sözlükte: “Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme; terbiye” (sozluk.gov.tr) olarak tanımlanmaktadır. Eğitimle ilgili bir başka tanım ise İrfan Erdoğan’a aittir:

Eğitim ilk insanla doğal biçimde varolan, ilk toplulukların oluşması ile birlikte de daha biçimselleşmiş yapılarda var olan bir süreçtir. Ancak eğitimin, bilim çağının doğuşu paralelinde bilimselleşmesiyle birlikte çerçevesi değişmiş, bir anlamda zenginleşmiştir. Bu doğrultuda eğitimin belirli mekânlarda gerçekleşen, öğretene ile öğrenen arasındaki etkileşimlerle sınırlı olmaksızın, kültürle, toplumla, değerlerle, ekonomiyle, teknolojiyle ilişkili olduğu gerçeği de kabul edilmeye başlanmıştır (Erdoğan 2016: 49).

Zuhal Cafoğlu'nun eğitim tanımlaması şu şekildedir: “İnsanların çocuk, genç ve yetişkin olarak kendi toplumuyla bütünleşmesi, toplum içinde etkinlik kazanması ve yetişmesi sırasında karşılaştığı bilinçli ve bilinçdışı öğrenmeler sürecidir.” (Cafoğlu 2010: 14).

Tanımlardan da anlaşılacağı gibi eğitim insan hayatının tamamını kapsayan bir süreçtir. Tarih içinde birbirinden farklı eğitim modelleri geliştirilirken, bilimsel ve felsefi çalışmalarda eğitimle ilgili teoriler, tezler öne sürülmüştür. Doğal olarak eğitim tarihte iz bırakmış birçok kişinin ilgilendiği bir konu olmuştur. Peygamber, filozof, hükümdar ve bilginlerin yanı sıra edebiyatçıların da eğitime ilgisi sürekli olmuştur. Bu durum eğitimle edebiyat arasında güçlü bir ilişki olduğunun işaretidir. Bu konuda Cahit Kavcar'ın edebiyatla eğitim arasındaki ilişkiye ışık tutan yorumuna bakmak yerinde olacaktır:

Edebiyat ve eğitim, insanla ve insan topluluklarıyla ilgilenip uğraşma bakımından birbirini tamamlayan, birbiriyle yakın ilişkili olan iki alandır. Çünkü edebiyatın da, eğitimin de konusu insandır. İnsanoğlunun yeryüzündeki serüvenleri, doğal ve toplumsal çevresiyle ilişkileri, sağlıklı bir yaşayış özlemi, bu iki alanın ortak konusunu oluşturur. Birbirinden ayrı yollarda, ayrı amaçlarda olan, birbirilerinden habersiz ve kendi dünyasında yaşayan insanları ruh ve zevkçe birleştiren köprüyü ise edebiyat kurar (Kavcar 1999: 2).

Türk edebiyatının yazılı ilk metinlerinden günümüze kadar gelen zaman diliminde eğitici nitelikli edebi eserlerin fazlalığı görülebilir. 11. yüzyılda Yusuf Has Hacib'in *Kutadgu Bilig* eserinden sonra Ahmet Yesevi'nin *Divan-ı Hikmet*, Nabi'nin *Hayriyye* eserinde eğitici unsurlar bulunur. Tanzimat döneminden sonra edebiyatçıların eğitime ilgilerinin arttığı görülür. Yeni bir medeniyetle tanışma ve yakınlaşmanın başladığı bu zaman diliminde toplumla bağ kurmak ve toplumu bilinçlendirmek amacıyla eğitimden yararlanılmıştır. Namık Kemal, Ahmet Mithat Efendi, Tevfik Fikret ve Mehmet

Âkif Ersoy, Necip Fazıl Kısakürek gibi önde gelen edebiyat adamları eğitime ilgi göstermiş ve gerektiği zaman eğitimin gücünden faydalanmaya çalışmıştır. İkinci Yeni şairi Ece Ayhan da eserlerinde eğitimden söz eden bir edebiyat adamıdır. 1973 yılında yayımlanan şiir kitabına *Devlet ve Tabiat Ya da Orta İkidem Ayrılan Çocuklar İçin Şiirler* adını vermesi eğitime olan ilgisinin somut örneğidir. Ece Ayhan'ın eğitime ilgi sebebi daha önce olduğu gibi toplumla bağ kurmak, farklı bir eğitim modelini önermek değil eğitimin sorunlarını gün yüzüne çıkarmaktır. Ece Ayhan bu doğrultuda eğitim müfredatının sorunlarını gündeme getirir. Eğitim müfredatı eğitim programı olarak da kullanılmaktadır. Eğitim kavramında olduğu gibi eğitim müfredatı da farklı şekillerde tanımlanmıştır. Bir tanıma göre eğitim müfredatı:

Bir eğitim kurumunun bireyler için sağladığı ulusal eğitimin ve kurumun amaçlarının gerçekleşmesine yönelik tüm etkinlikleri içerir. Buna göre öğretim ders dışı etkinlikler, özel günlerin kutlanması, geziler, kısa kurslar, rehberlik ve sağlık gibi hizmetler ve etkinlikler bu tanıma kapsamaktadır (Varış 1996: 14).

Diğer bir tanıma göre: “Öğrenci açısından bir öğrenme yaşantıları düzeni olduğu kadar eğitimci yönünden de eğitim durumlarının düzenlenmesi olarak tanımlanmaktadır.” (Ertürk 1972: 95-96).

Ece Ayhan ilkokuldan üniversiteye kadar her kademedeki eğitim müfredatının sorunlarını eleştirir. Gözlem gücüne dayanan bu eleştiriler, eğitimin toplumsal, ekonomik, ideolojik temellerini sorgulamaya davet eder. Eleştirilerinin bir bölümü Ece Ayhan'ın subjektif görüşleri olarak değerlendirilmeye elverişli olmakla birlikte belli bir tarih aralığında eğitim müfredatının ne durumda olduğunun anlaşılabilmesi bakımından yararlı olacaktır. Diğer taraftan günümüzde eğitim müfredatında yaşanan sorunlarla karşılaştırma imkânı sağlayacaktır.

Öğrencinin Doğasıyla Uyumsuz Müfredatın Eleştirisi

Ece Ayhan'ın eğitim müfredatına yönelttiği temel eleştiriler; müfredat içeriğinin hayattan kopuk olması, müfredatın çarpık hatta gerçeği yansıtmayan bilgiler içermesi ve bu müfredatla yetişen eğitimcilerin yeterli donanıma sahip olmamasıdır. Eğitimle ilgili sorunlar elbette müfredatla sınırlı değildir. Öğrencinin doğası hesaba katılmadan hazırlanan müfredatın yanı sıra öğretmenlerin iletişimsizliği, öğrencilere tepeden bakışı ve bununla bağlantılı olarak sınıf tekrarı yapanlara ilgi gösterilmemesinin eğitimde nasıl açmazlara yol açtığı *Açık Atlas* şiirinde şu dizelere yansır:

En arka sırada çift dikişliler, sınavda en önde
İntihara ve denizde nasıl boğulmaya çalışırlar
Yalnız Orta Doğu'da el altında satılan bir atlas
Kim demiş on sekiz yaşından küçükler okuyamaz (Ayhan 2013: 132)

Öğrencilerin sınıf içinde yaşadığı olumsuzlukların eleştirildiği bu dizelerde normalde en arkada, sınavda en önde oturan çift dikişliler sınıf tekrarı yapmak zorunda kalan öğrencileri niteler. Henüz on sekiz yaşına gelmemiş olmaları onların ortaokul ya da lise öğrencileri olduğunu gösterir. Bu yaşlar ergenlik çağının son dönemine gençlik yıllarının başlangıcına denk gelir. Dolayısıyla bu yaşlar öğrenci

için hareketli bir dönemdir. Bu dönemde okul hayatının ve derslerin öğrenciye sıkıcı gelme ihtimali vardır. Okul hayatından ve derslerden uzaklaşan öğrencilerin ilgisi sakıncalı ve müstehcen yayınlara yönelir. *Yalnız Orta Doğu'da el altında satılan atlas* dizesiyle bu duruma gönderme yapılmaktadır. Diğer taraftan sakıncalı olduğu ön kabulüyle bazı konularda öğrencilerin cahil bırakıldığı ima edilir. Aslında günlük hayatta gerekli olacak bu bilgilerin öğrencilere aktarılmaması eğitimin hayattan uzak olduğunu, ders müfredatında eksiklikler olduğunu gösterir. Öğrenciler bu şartlar altında -özel durumlarının da etkisiyle- ilgisini ders dışı alanlara yöneltir. Sonuçta bunun öğrenciye faturası ağır olur: Sınıfta kalmak. Sınıf tekrarı yapan öğrencilerin normalde sınıfın en arka sıralarında oturmasına aldırış edilmezken sınav günlerinde en öne oturtulmaları bir çelişkiyi gösterir.

Açık Atlas şiirinin bu bölümünde, öğrencinin doğasıyla uyumsuz müfredatla karşı karşıya kalmasının, öğretmenlerin öğrencilere tepeden bakışının, iletişimsizliğin, sınıf tekrarı yapan öğrencilere ilgisizliğin eğitimde nasıl açmazlara yol açtığı anlatılmak istenir.

Ortaokul Müfredatına Eleştiriler

Ece Ayhan ortaokul ders müfredatının hem öğrenciler için çok zor hem de öğrencinin doğasıyla uyumsuz olduğu görüşündedir. Ortaokul müfredatının bu durumu *Orta İkiden Ayrılan Çocuklar İçin Şiirler* 'in alıntılanan şu dizelerinde eleştiriye konu olur:

Ey orta ikiden ölerek ayrılan çocuklar! Aslında başlayan
askerler tabiatta hâlâ tramvaydan Sirkeci'de mi inerler?
süsüne kaçılmamış bir cenaze törenine gitmek için (Ayhan 2013: 126)

Ece Ayhan bu şiiri kaleme aldığı dönemi bir yazısında şöyle anlatır: “*Bu şiiri bitirdikten sonra gazetede bir ilan okudum. Orta ikiden belge alan bir çocuk intihar etmiş. Ertesi günkü aynı gazetede ise gecikmiş bir ilan vardı. “Eve dön oğlum, seni affettik!” İş işten geçmiştir”* (Ayhan 1996: 75).

Ortaokul ikinci sınıfa gelen çocukların büyük çoğunluğu on iki on üç yaşlarındadır. Bu yaşlar aynı zamanda çocukların ergenliğe girdiği veya ergenliğin arifesinde olduğu zaman dilimine denk gelir. Orta ikinci sınıf ders müfredatı bu yaştaki çocuklar için çok ağır olabilmektedir. Bundan dolayı bazı öğrenciler derslerinde başarısız olduğu, yoksul aile çocukları ise okulla iş hayatını bir arada götüremediği için okuldan ayrılmaya karar verir. Okuldan ayrılan çocuk ailesi tarafından ya bir işe çırak olarak verilmekte ya da gözetim altında tutulmaktadır. Bu durum çocuğu intihara kadar sürüklemektedir. Ece Ayhan bu durumu toplumsal rahatsızlık olarak değerlendirir. Bu yaşananlar müfredatın çocukların doğasıyla uyumsuz olduğuna işaret eder. Ortaokul ders müfredatının nasıl olması gerektiğiyle ilgili görüş bildiren Antik Yunan filozoflarından Aristo, ergenlik öncesi dönemde, eğitimin önemli ölçüde kültürfizik ya da beden eğitimi üzerine inşa edilmesi gerektiğini söyler (Cevizci 2018: 57). İslam filozofu Gazali ise eğitim faaliyetinin çocuğun gelişim dönemlerine ve yeteneklerine uygun olması gerektiğini belirtir (Oruç 2009: 119).

Şiire göre bizim eğitim sistemimizde ders müfredatları bu niteliklere sahip değildir. Bundan dolayı da cazibesini kaybetmektedir. Öğrencinin ufkunu genişletmekten, yeteneklerini geliştirmekten uzak olan

bu anlayış çocukları fiziksel olarak yok oluşa sürüklemektedir. Şiirden çıkarılması gereken bir başka önemli nokta eğitimde fırsat eşitsizliğidir. Eğitimde fırsat eşitliği eğitim hizmetlerinden yararlanmada eşitliğin sağlanması anlamındadır. Tüm öğrenciler yeteneklerini en elverişli biçimde geliştirmede eşit şansa sahip olmalıdır. Eğitimde fırsat eşitliği ilkesine göre herkese en üst basamağa kadar öğretim ve herkese asgari düzeyde bir öğrenim hakkı sağlanmalıdır. Eğitimde fırsat eşitliğini engelleyen birçok etmen vardır. Bunlardan birisi ailenin gelir ve mesleği yani ekonomik gücüdür. Eğitim müfredatındaki sorunlar öğrencinin başarısızlığına neden olurken eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanamaması yoksul aile çocuklarının eğitimini sekteye uğratmaktadır. Eğitimde fırsat eşitsizliğinin bir diğer göstergesi de yoksul aile çocuklarıyla varlıklı aile çocukları arasındaki eğitim seviyesidir. Varlıklı aile çocuklarının iyi bir eğitim alma imkânı yoksul aile çocuklarına göre daha fazladır. Sonuç olarak bu öğrenciler eğitim hayatından koparıp razı olmayacakları bir mertebeye çekilmektedirler. Geçmişte eğitim sistemimizde yaşanan en büyük sorunlardan biri bu olmuştur.

Ece Ayhan bu durumu anlatırken âdeta isyanını dile getirir. Elbette kendi evladının intihara sürüklenmesine engel olamayan eğitim sistemi ülke ve toplum adına kanayan bir yaradır. Dolayısıyla Ece Ayhan bize eğitim sisteminin adaletten, eşitlikten, özgürlükten, derin bir kültürel ve bilgisel alt yapıdan uzak olduğunu anlatmak ister. Ülkemizde eğitim devlet denetiminde yapılmaktadır. Eğitimin adaletten, eşitlikten, özgürlükten uzak olması aslında onu yürüten kurumun da yüzünü açığa vurur. Ece Ayhan eğitimdeki sorunların kaynağı olarak devleti göstermekte eğitim sistemiyle birlikte aslında onu düzenleyen ve yürüten devleti eleştirmektedir.

Ece Ayhan Coğrafya dersinden sonra ortaokulda Türkçe, resim, müzik ders müfredatının yapaylığını ileri sürerek eleştirilerini sıralar:

Bayrama (23 Nisan) 2 hafta kala koro toplanıyor.” “Bir öğrenciye şarkı söyletilirdi.” Çocuklar masalları saçma buluyorlar Müzik, resim ve Yazı'ya ilgi en son okullarda. En çok okudukları kitaplar: Robinson Crusoe, Pollyanna, Tom Sawyer, Küçük Prens, Nasrettin Hoca Fıkraları, Şimdiki Çocuklar Harika (Ayhan 2018: 158).

İlk ve ortaokul Türkçe derslerinde öğrencilere okutulan metinlerin niteliğiyle ilgili pek çok değerlendirme yapılmıştır. Özellikle geçmiş dönem Türkçe ders kitaplarında sayısız örneğine rastlanabilecek hamasi manzumeler, Atatürk şiirleri, dil ve estetik incelikten yoksun metinler doğal olarak öğrencilerin dil ve edebiyat zevkinin gelişimine hemen hiçbir katkı sağlayamamıştır. Lise Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarının durumu da çok farklı değildir. Benzer durum müzik ve resim dersleri için de geçerlidir. Türkçe derslerinde şiir adı altında hamasi manzumeler okutulurken müzik derslerinde hamasi dozu yüksek parçalar öğrencilere ezberletilir. Sonuçta mezun olan öğrencilerin Türk ve Batı müziği ve müzik tarihiyle ilgili bilgi birikiminin yetersiz olduğu görülür. Müzik gibi resim dersleri için de benzer tespitler yapılabilir. Öğrenciler bu koşullarda sanatsal ve estetik zevkleri olgunlaşmadan, yaratıcılığı gelişmeden, asgari düzeyde motor becerileri kazanmadan eğitimini tamamlamaktadır.

Yaratıcı ya da üretici bireylerin yetişmemesi hem devletin yanlış eğitim politikalarının bir sonucu hem de devletin rahatsız olmayacağı bir durumdur. Bu durum daha çok resmî ideolojinin ya da geleneksel eğitim modelinin kurumsallaştığı yerlerde geçerlidir. Zihin özerkliği kazanmış, düşünen, sorgulayan, yaratıcı ve üretici becerileri güçlü özetle insanların birey kimliği kazanabildiği bir toplumda devletin daha doğrusu resmî ideolojinin tahakkümünün zayıflama ihtimali vardır.

Lise Müfredatına Eleştiriler

Lise eğitiminin önemli derslerinden biri coğrafyadır. Yalnız müfredatın noksan yönlerinden Coğrafya dersi de etkilenmiştir. Bu noksan özellikle Coğrafya dersinde öğretilenlerin güncel hayata uygulanması sırasında açığa çıkmaktadır. Coğrafya dersinin hayatla bağlantısı zayıftır ve eğitim sistemindeki olumsuzluklar bunun yanına eklenince öğrenciler Coğrafya dersinden hoşnut olmazlar ve dersi layıkıyla öğrenemezler. Ece Ayhan *Dökülecekler* adlı düzyazı şiirinde bu durumu eleştirir:

1. Uç Doğu. Anadolu'yu anlatacaktır öğretmen. Haritayı asar.
2. Bütün sınıf korkmuştur, göller, ırmaklar dökülecekler” (Ayhan 2013: 195)

Dökülecekler başlıklı düzyazı şiirden anlaşıldığı kadarıyla Coğrafya dersinin müfredatında her bir bölgenin bütün göl ve ırmakları öğrencilere ezberletilir. Göl, ırmak, dağların gösterildiği haritayı gören öğrenci korku duygusuna kapılır. Şairin eleştirisi bu noktada devreye girer. Eleştiri konusu hayatta işe yaramayacak bilgilerle zihinlerin dolduruluyor olmasıdır. Aslında bu düzyazı şiiri Coğrafya ders müfredatından hareketle bütün bir eğitim müfredatına eleştiri olarak okumak mümkündür. Müfredatın yapay bilgilerle dolu olması ve öğrenciyi ezberciliğe teşvik etmesi eleştirinin temel sebebidir.

Lisede edebiyat dersi müfredatında Divan Edebiyatının öğretilmesi yıllarca tartışma konusu olmuştur. Divan Şiirinin dilini anlama noktasında yaşanan zorluk ve öğrencilerin aruz kalıplarını ezbere mecbur bırakılması en çok tartışılan sorunlardır. Ece Ayhan yıllar geçmesine rağmen bu sorunların devam ettiğini öğrenci merkezli olarak anlatır: “Ben arkadaşlarımdan da, küçükken büyüklerden de duymuştum; okullarda öğrencilerin en yakındıkları ve en sıkıldıkları ders Divan Şiiri'dir. Öğrenciler de, öğretmenler de anlamamıştır ve sevgi yaklaşımı bir birim olamıyor. Murathan Mungan: “Yaşantımızın (yaşamımızın) belki de hiç gereksinmediğimiz bir dönemde zorla öğretiyorlar” *Evet zorla*” (Ayhan 2018: 154).

Bilindiği gibi divan edebiyatı 13. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar varlığını sürdürmüş bir edebiyat geleneğidir. Türk edebiyatının yenilenme sürecine girdiği Tanzimat döneminde divan edebiyatı ilk defa tartışmaya açılır. Tartışma konularından biri divan edebiyatının dili Osmanlı Türkçesi üzerine olmuş, önce sadeleşmeye uğrayan Osmanlı Türkçesi bir zaman sonra yerini günümüz modern Türkçesine bırakmıştır. Kültürel değişimlerin yanı sıra toplumsal alanda gerçekleşen değişimler Divan Edebiyatı'nın sonunu hazırlamıştır. Cumhuriyet dönemine gelindiğinde alfabe değişikliği yapılmış,

1930 yılında toplanan *Türkçe ve Edebiyat Muallimleri Kongresi*'nde divan şiirinin lise ders müfredatından kaldırılması gündeme gelmiştir. Her türlü olumsuzlanmaya maruz kalan divan şiiri buna rağmen lise ders müfredatına alınmıştır. Ancak Ece Ayhan'ın belirttiği üzere öğrenciler bu dersin varlığından pek memnun olmamışlardır. Öğrencilerin bu dersin varlığından neden memnun olmadıkları üzerinde durmak gerekir. Öncelikle divan şiirinin söz varlığı öğrencilerin büyük çoğunluğuna yabancı gelmektedir çünkü divan şiirinin yazı dili Osmanlı Türkçesi çelişkili bir biçimde müfredata alınmamıştır. Ayrıca derslerde divan şiiri adı altında öğrencilere bu edebiyatı tanıtmaktan çok aruz kalıpları öğretilmeye çalışılmıştır. Engin Ardiç bu çelişkiyi konuyla ilgili bir köşe yazısında kendi yaşantısına dayalı olarak şöyle anlatır:

Türkiye Cumhuriyeti muhteşem bir çelişkiye imza attı: Osmanlıca yasaktı ama okullarda Osmanlı edebiyatı öğretiliyordu! Geçmiş silmişlerdi ama pek o kadar da silememişlerdi. (...) “Eski yazı” şiddetle yasaktı, kullandığı görülen kodese tıklıyordu. Ama okulda çocuk “failatün failatün failatün failün” vezninin bütün inceliklerini öğrenmek zorundaydı, bilmezse notu kırılıyordu (Ardiç, 2012)

Öğrencilerin divan edebiyatı derslerine olumsuz bakmalarının nedeni sadece bunlardan ibaret değildir. Öğrenciler, yabancı oldukları bir kültürü anlamakta zorlanıyor olabilir ama Ece Ayhan bu derse giren öğretmenlerin de yetersiz olduğunu vurgulamaktadır: “*Öğretmenlerin, iyice yaşlı (edebiyat) öğretmenlerin(in) bile Divan şiiri’ni anlatamadıkları herkese bilinir. Bu nokta üzerinde düşünülmeli.*” (Ayhan 2018: 152) Ece Ayhan öğretmenlerin bu dersti anlatamadığını ifade ederken neden anlatamadığına hiçbir şekilde değinmez. Elbette bazı öğretmenlerin ders anlatmak gibi teknik beceri gerektiren bir konuda sıkıntıları olabilir. Yine de öğretmenlerin divan edebiyatı dersini zor koşullar altında okumuş ve öğrenmiş olabileceği ihtimali gözden kaçırılmamalıdır. Arada zaman farkı olsa da öğretmenler öğrencilerle aynı eğitimden geçmişlerse sorumluluğun tamamıyla onlara yüklenmesi gerçekçi olmaz. Ece Ayhan konu üzerinde düşünülmesini önerirken belki de bu tür sorunların olabileceğini seziyordu.

Bu bilgilerden hareketle öğrencilerin divan edebiyatı dersine mesafeli olmalarının nedenleri şöyle özetlenebilir: Divan edebiyatı dersine rağmen dili öğretilmediği için öğrenciye yabancı gelmesi, öğretmenlerin formasyon yetersizliği ve ezberci eğitim anlayışı öğrencilerin divan edebiyatı dersinden soğumalarına neden olmuştur. Öncelikle, Osmanlı Türkçesi yasak iken liselerde divan edebiyatı dersinin okutulması yanlış eğitim anlayışının hatta yanlış eğitim politikasının bir sonucu gibidir. Derslerde aruz kalıplarının ezberletilmesi eğitim anlayışında yaratıcılığın değil ezberciliğin esas olduğunu gösterir. Lise öğrencilerinin divan edebiyatı dersinden şikâyetçi olmalarında bir ölçüde bu uygulamaların payı olabilir. Geçmişle bağ kurması engellenen bir topluluğun, geçmişin diline ve kültürüne ilgi duymasını beklemek pek gerçekçi değildir. Derslerde en başta Osmanlı Türkçesi öğretilse, aruz kalıplarını öğretmek yerine nazım şekilleri tanıtılsa, örneklerle öğretilmeye çalışılıyorsa divan edebiyatı dersleri belki daha verimli olabilirdi. Böylece eski kültüre olan yabancılık yerini

yakınlaşmaya bırakabilirdi. Günümüze bakıldığında divan edebiyatı ders müfredatında bazı değişiklikler olmuştur. Öğrenciler gazel, rubai, kaside, şarkı gibi nazım türlerini okumakta aruz kalıplarını ezberlemekle uğraşmamaktadır. Ek olarak Osmanlı Türkçesi de artık eğitim müfredatına alınmıştır. Bu yenilikler bugünün öğrencilerinin lehine gözükmektedir ve belki de geçmişi tanıyıp barışmak için olumlu adımın başlangıcı olacaktır. Ancak divan edebiyatı dersi geçmiş nesillerin eğitim hayatında en sevmediği dersler arasında kalacaktır. Eğitim bilimcilerin geçmişle günümüzü karşılaştırarak benzer problemleri tespit edip çözüm üretmesi yerinde olacaktır.

Ece Ayhan'ın öğrenci merkezli olarak geçmişte müfredatta yer alan divan edebiyatı dersini genel olarak bu yönleriyle eleştirdiğini söyleyebiliriz. Yaptığı önemli bir eleştiri ezberci eğitim anlayışına yönelik olanıdır. Eğitim sistemimizde ezberci bir eğitim anlayışının varlığını okul yollarından geçmiş insanların çoğunluğu bilmektedir. Edebiyat, tarih, coğrafya, felsefe gibi sosyal bilim derslerinde ezbercilik çok sık başvurulan bir metot olagelmıştır. Ezberci eğitim ilk bakışta rahata, kolaya yönelttiği için öğrenciye avantajlı görünebilir fakat düşünme yeteneğini geliştirme noktasında sıkıntı oluşturabilir. Daha rahat, daha kolay diye ezberciliğe alışan öğrenci zamanla yalnızca kavram ve sloganlara dikkat kesilecektir. Bir başka deyişle düşünme yeteneği gelişmeyecektir. Ezberci eğitim anlayışı eleştirel eğitim anlayışının karşıtı olarak düşünülebilir. Eleştirellikten uzak bir eğitim anlayışı öğrencilerin zihinsel becerisinin ve düşünsel yaratıcılığının gelişmesine katkı sağlayamaz. Burada eğitimin ideolojik bir aygıt olduğu tezi hatırlanabilir. Fransız filozof Louis Althusser *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları* eserinde eğitimi devletin ideolojik aygıtları arasında saymıştır. Devlet, eğitim yoluyla koyduğu kurallarla sorgulamayan, itaat eden bireyler yetiştirmek ister. Bu bağlamda 25 Aralık 2001 tarihli Radikal gazetesinde *Lisede Divan Edebiyatı* başlıklı köşe yazısında bu dersin müfredata neden konulduğuna dair Murat Belge'nin analizine bakmak yararlı olacaktır:

Edebiyat öğretiminde Divan Edebiyatı'nın yeri, Türkiye'nin genel durumunun bir simgesi gibi görünürdü bana. Dediğim gibi bir 'dünya görüşü' tehlikeli hale gelmiş... Öğrenciye verilmesi gereken tek bir 'dünya görüşü', tek bir 'talimatname' var... Ama ya bir yanlışlık olur da onun yerine bir başkasını benimserse? Sistem, öğrencisine güvenmediği gibi aslında öğretmenine de pek güvenmiyor. O zaman en iyisi aruz kalıplarını benimsetmek (Belge, 2001).

Bu faktörleri temel alarak Ece Ayhan'ın divan edebiyatı dersine yönelik eleştirisinin basit bir yakınmadan ibaret olmadığını söyleyebiliriz. Sonuç olarak divan edebiyatı dersine yapılan eleştiri geniş boyutta eğitim uygulamalarının çoğunda yapılan yanlışların da görülmesini sağlıyor.

Üniversite Müfredatına Eleştiriler

1993 yılında kendisiyle yapılan bir röportajda Ece Ayhan, müfredatla ilgili eleştirilerini bu kez üniversitelerde Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerine yöneltir:

Gazla gitsin alışkanlığı var çoğunlukta. Özellikle üniversitelerde. Dağlarca'yı, Turgut Uyar'ı, Cemal Süreya'yı bilmezler. Oysa Dağlarca'yı Ankara'ya çağırabilirler. Bir derste öğrencilerle

karşı karşıya getirebilirler. Yapmıyorlar ama. Ne yapıyorlar? Rıfat Ilgaz'ın adını silip, Necip Fazıl Kısakürek yazıyorlar. Onu da yaz, tamam, ama Ilgaz'ı niye siliyorsun? (Ayhan 2015: 40).

Üniversitelerde Dağlarca, Turgut Uyar ve Cemal Süreya gibi isimlerin bilinmemesi üniversite eğitiminin o yıllarda güncelden uzak olduğuna işaret eder. 1993 yılına bakıldığında Turgut Uyar ile Cemal Süreya hayatta değilken, Dağlarca hayattadır. Üstelik Dağlarca üretkenliğiyle Uyar ve Süreya ise İkinci Yeni hareketinin öncü adları olarak edebiyat dünyasında kabul edilmiş isimlerdir. Buna rağmen o yıllarda edebiyat akademisi tarafından bilinmemeleri güncelden uzak olmaktan dolayıdır. O yıllarda üniversitelerde edebiyat tarihi Cumhuriyet'in kuruluş yıllarına kadar olan zaman dilimiyle sınırlıydı. Günümüzde edebiyat tarihi daha sonraki dönemleri de içine alacak şekilde genişletilmiştir. Yine de Ece Ayhan'la bu röportajın yapıldığı 1993'ten yakın bir ileri tarihe kadar benzer bir durum söz konusu olmuştur. Günümüzde çağdaş yazarlar üniversitelere çağrılmakta, konferans, söyleşi, imza günü gibi etkinliklere katılmaktadır. Günümüzde üniversite sayısının artmış olması ve teknolojik imkânların çeşitliliği düşünüldüğünde öğrencilerin geçmişe göre daha şanslı olduğu söylenebilir. Aynı zamanda bu etkinlikler güncelden uzak anlayışın aşılmaya başlandığının işareti olabilir. Ancak geçmiş kuşaklar yaşadığı zamanın önemli şair ve yazarlarını tanıma imkânına sahip olamamıştır. Eğer bu tür etkinlikler o yıllarda yapılabilseydi öğrenciler yaşayan şair ve yazarlarla diyalog kurabilecek belki de böylelikle çok yönlü düşünme becerisine ve eleştirel bir bakış açısına sahip olacaktı. Ayrıca bu sayede tanık olarak öğrenme modeli deneyimlenmiş olacaktı. Ece Ayhan, bu durumun neden kaynaklandığını açıklamasa da eğitim uygulamalarında eksik olan bir noktaya dikkat çekiyor. Uygulamadaki eksikliklerin yanı sıra eğitimcilerin de bu durumda pay sahibi olabilecekleri gözden kaçırılmamalıdır.

Rıfat Ilgaz'ın adının silinip yerine Necip Fazıl Kısakürek adının yazılması ise tamamen ideolojik bir yaklaşımdır. Hem edebiyat hem de Türkçe derslerinde edebiyatçıların edebi ve estetik ölçütler göz ardı edilerek salt ideolojik ölçütlerle değerlendirilmesi zaman zaman tartışma konusu olmuştur. Şair ve yazarı önemli kılan, geleceğe taşıyan ideolojisi değil verdiği eserlerdir. Rıfat Ilgaz da, Necip Fazıl Kısakürek de ideolojileri ne olursa olsun Türk edebiyatının önemli isimleridir. Edebi ve estetik ölçütleri boşlayıp yalnızca ideolojik ölçütlerle edebiyatçıları sınıflandırmak yanlış bir tutumdur ve objektif değildir. İdeolojik nedenlerin yanında ilgisizlikten dolayı yaşayan edebiyatçılar yeterince tanınmamıştır. Eğitimin güncelle bağ kurma sıkıntısı burada tekrardan fark edilir. Günümüzde bu tür sorunların çözülmeye başladığı görülmektedir. Türkçe ve Edebiyat dersleri ve ders müfredatları hazırlanırken uygun olan edebi ve estetik ölçütlerin temel alınmasıdır. Katı ideolojik belirlemelerle yapılacak seçimler tartışmaları beraberinde getirecektir. Alıntılanan paragrafta Ece Ayhan, bu yanlış tutuma işaret ederek eleştirisini dile getirir ve edebiyat bölümlerinden sonra benzer bir sebepten dolayı güzel sanatlar fakültelerinin, resim bölümlerinin müfredatını *Resimde Abartılanlar ve Hakkı Yeneler* yazısında eleştirir:

Şiir tarihi gibi, resim tarihimiz de tersinden dahi olsa yeniden yazılmalıdır. (hayır, bir şeye tersinden bakmak ya da ele almak amuda kalkarak sağlanamaz.) Sözgelini, Yüksel Arslan... Türk resminde gerçekten ve gerçekten de başköşeye oturtulmalıdır bence. Ayrıca Akademilerde, Güzel Sanatlarda, Enstitülerde veri ve ders olarak da okutulmalıdır. Hem de hemen ve şimdi! Gerçek özgünlük (özgünlük, bilinenlerin tam tersine alçakgönüllülük demektir) ve yeni açılımlar bakımından gençlere, delikanlılara örnek olsun diye. Yaşayan ressamların piri ve büyük Cihat Burak da öyle.” (Ayhan 2016: 48)

Ece Ayhan, gerekçesini belirtmeden Yüksel Arslan ve Cihat Burak gibi iki önemli ressamın akademide hak ettikleri ilgiyi göremediklerini vurgular. Cihat Burak ve Yüksel Arslan, adları yurtdışında da bilinen iki önemli ressamımızdır. Orijinal çalışmalarıyla resim sanatına katkı yapmışlardır. Ne gerekçeyle olursa olsun, Cihat Burak ve Yüksel Arslan'a yönelik ilgisizlik akademi adına bir eksiklik. Bu eksiklik akademinin sorgulanmasına kapı aralar ve öğrencilerin de aleyhine olur.

Ece Ayhan'a göre Güzel Sanatlar Akademisi'nde Cihat Burak ve Yüksel Arslan gerektiği şekilde tanıtılabilse öğrenciler orijinal eserlerle karşılaşacak ve yeni açılımlar kazanacaktır. Ancak bunların gerçekleşmemesi öğrenciler için hem bilgi birikimini artırma hem de ufuk açıcılık noktasında olumsuz bir durumdur. Bu eksiklik öğrencinin yeteri düzeyde donanım kazanamamasının yanında kültür düzeyi ve sanatsal beğenisi olgunlaşmamış halde üniversiteden mezun olması anlamına gelir. Elbette Ece Ayhan'ın bu yazıyı kaleme almasından günümüze kadar gelen zaman diliminde bazı düzelmelerin olmuş olabileceğini unutmamak gerekir. Yalnız o yılları esas alarak söylenebilir ki, ilgisizliğin boyutu eğitim sisteminde ve müfredatında birtakım sorunlar olduğunu ve bu sorunların üzerinde durulmasının, çözümü yolunda adımlar atılmasının gerektiğini ortaya koymaktadır.

SONUÇ

Ülkemizde eğitim sisteminin durumu geçmişten bugüne en fazla tartışılan konulardan biri olagelmıştır. Tartışmaların yoğunlaştığı bir nokta da müfredattır. Şiir ve yazılarında eğitimin farklı sorunlarını kendi bakış açısından dile getiren Ece Ayhan ilkokuldan üniversiteye kadar müfredatın eksik ve yanlış yönlerini eleştirmiştir. Eleştirilerinin bazıları kendi yaşadıklarına, gözlemlerine veya bilinen sorunlara dayalı olmakla birlikte yalnızca sorunların tespit edilmesiyle sınırlı kalır. Bu bakımdan Ece Ayhan'ın amacı yeni bir öneri getirmek, teori sunmak hatta sorunların çözülmesi değildir. Ayrıca dile getirdiği sorunlardan bazıları günümüzde geçerli değildir. Eleştirilerini zaman zaman yıkıcı bir ses ve tavırla dile getirdiği görülmektedir. Düşünce dünyası göz önüne alındığında şaşırtıcı olmayan bu durum eğitime neden ilgi duyduğuyla ilgili ipucu verir. Eğitim kurulu düzenin bir aygıtı, onun varlığını sürdürmesine yardımcı olan bir kurumdur. Dolayısıyla Ece Ayhan'ın eleştirileri eğitim üzerinden kurulu düzeni hedef almaktadır. Sorunların çözümüyle ilgili hiçbir şey dile getirmemesine rağmen geçmişte eğitimin ne gibi sorunları olduğunu görmek ve günümüze yansımalarını düşünmek

bakımından bu eleştirilere göz atmak yanlış olmayacaktır. Amacıyla uyumlu değilse de, gelecekte yapılacak bir düzenlemede eğitimde fırsat eşitsizliğinin önüne geçilmesinde, yeni bir müfredatın ve projelerin hazırlanması aşamasında dile getirdiği eleştiri ve görüşlerinden faydalanılması düşünülebilir.

KAYNAKÇA

- Ahmet Yesevi (2016). *Divan-ı Hikmet*. (A. Eğilmez Rıdvanoğlu, Haz.). Sağlam Yayınevi.
- Althusser, L. (2014). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları*. İthaki Yayınları.
- Ardıç, E. (2012. 04. 13) *Osmanlıca dersi de konulsun*. Sabah gazetesi.
- Ayhan, E. (1996). *Dip yazılar*. Yapı Kredi Yayınları.
- Ayhan, E. (2013). *Bütün Yort Savullar*. Yapı Kredi Yayınları.
- Ayhan, E. (2015). *Aynalı denemeler*. Yapı Kredi Yayınları.
- Ayhan, E. (2016). *Sivil denemeler kara*. Yapı Kredi Yayınları.
- Ayhan, E. (2018). *Başbozuk günceler*. Yapı Kredi Yayınları.
- Belge, M. (2001. 12. 25) *Lisede divan edebiyatı*. Radikal gazetesi.
- Cafoğlu, Z. (2010). *Eğitim bilimine giriş*. Grafiker Yayınları.
- Cevizci, A. (2018). *Eğitim felsefesi*. Say Yayınları.
- Erdoğan, İ. (2016). *Gelenekten geleceğe eğitim bilimi kuram ve uygulama*. Sümer Kitabevi.
- Ertürk, S. (1972). *Eğitimde program geliştirme*. Yelkentepe Yayınları.
- Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve eğitim*. Engin Yayınları.
- Nabi. (2017). *Hayriyye*. Kapı Yayınları.
- Oruç, C. (2009). *İmam Gazâli'nin eğitim anlayışı*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Varış, F. (1996). *Eğitimde program geliştirme teoriler-teknikler*. Alkım Kitapçılık.
- Yusuf Has Hacib. (2016). *Kutadgu Bilig*. (A. Çakan, Çev.). İş Bankası Kültür Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT (GENİŞLETİLMİŞ ÖZET)

Ece Ayhan, a leading figure of the Second New Movement and modern Turkish poetry, wrote essays, diaries, and letters in addition to his poems throughout his nearly fifty-year writing career. His works reveal that he drew upon a wide range of sources. History, geography, music, philosophy, and cinema were also among Ece Ayhan's areas of interest, and it is evident that he utilized these in his works. Beyond these, one of his particular areas of interest was education.

Educational issues occupy a significant place in Ece Ayhan's works. Of course, there were many poets and writers interested in education before Ece Ayhan. Considering the social and cultural transformations Türkiye has undergone in the last two centuries, it is understandable that literary figures have shown such interest in this subject. However, the relationship between literature and education should not be considered to be limited to this period. The history of the relationship between literature and education goes back much further.

In summary, apart from oral literary works, literature in Turkish literature has never been separated from education since the first written works were produced; authors have either produced educational works or benefited from the characteristics of education. If we were to give a starting point, we would have to go back to the 11th century. This period is the classical period of Turkish literature and encompasses an eight-hundred-year period until the nineteenth century. With the entry of Western influence into Turkish literature, the relationship between literature and education also changed. As a result of an understanding that prioritized the public good, the authors' interest in education gained a different dimension. Parallel to this understanding of literature focused on the public good, literary works aimed to raise public awareness on various issues. Starting from the Tanzimat period, we can say that many writers such as Namık Kemal, Ahmet Mithat Efendi, Tevfik Fikret, and Mehmet Akif Ersoy showed interest in education. This situation continued in the literature of the Republican era. The interest of writers in education stems from different reasons. While some wanted to convey their political and social thoughts to society, others, remaining distant from expressing their own thoughts, aimed to connect with society and raise its awareness.

Considering the period in which Ece Ayhan wrote, the relationship between writers and education was generally along these lines. However, Ece Ayhan, a writer who challenged general rules in every field, adopted a different approach by critically highlighting the negative aspects of education. While most previous literary figures shared a common view on the necessity and importance of education, Ece Ayhan stood outside this consensus with her unconventional stance. The flaws and shortcomings of the curriculum constituted a significant part of her critique of education. These criticisms seem to have been expressed from the students' perspective. The curriculum, prepared without considering the developmental stages and needs of students, remained artificial and failed to connect with real life and current events. Due to inequality of opportunity, many individuals were unable to benefit from the

right to education. The curriculum, prepared with an ideological approach, and the use of education to serve political purposes paved the way for other criticisms.

The absence of any proposed solutions at the end of the criticisms necessitates further reflection on Ece Ayhan's interest in education. Here, Ece Ayhan's aim is neither to contribute to society, nor to propose a new education system, nor to implement systematic reforms. According to him, education is an ideological tool. Education, which already has many functions, is not devoid of a political function. Ece Ayhan's opposition is actually directed not at education itself, but at the authority that organizes and implements it. In other words, authority and education are not separate, but closely linked. Therefore, education is an institution that must be abolished along with authority. This offers clues about Ece Ayhan's intellectual world. Ece Ayhan's thoughts on education are intellectually interesting, but it should not be forgotten that his aim was not to contribute to educational life. Furthermore, the educational issues that Ece Ayhan raised at certain periods have lost their relevance today. Nevertheless, it would be wrong to conclude that his ideas should not be considered in future educational studies. In the near future, these ideas can be applied in designing and developing a new curriculum, minimizing inequality of opportunity in education, and preventing education from becoming a victim of political conflicts. In this context, it is essential that those involved in education, especially intellectuals in our country, are aware of these ideas. Ultimately, education is an integral part of social life. Every advancement in education can contribute to the social, political, economic, and moral development of society.

BEYANLAR / DECLARATIONS

Araştırmanın Etik Yönü/Ethical Approval: Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen araştırmalar kapsamında gerçekleştirilmiştir/This study falls within the scope of research that does not require ethics committee approval.

Çıkar Çatışması Beyanı/Conflict of Interest Statement: Yazar(lar), bu çalışmanın sonuçlarını veya yorumlarını etkileyebilecek herhangi bir çıkar çatışmasının bulunmadığını beyan eder/The author(s) declare that there is no conflict of interest that could influence the results or interpretations of this study.

Yazar Katkı Oranı/Author Contributions Yazar(lar), çalışmanın tüm aşamalarına katkı sağlamıştır. Çok yazarlı çalışmalar için katkı oranları ayrıca belirtilmiştir/The author(s) contributed to all stages of the study. For multi-authored manuscripts, contribution rates are specified separately.

Finansal Destek Beyanı/Funding Statement: Bu çalışma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından maddi olarak desteklenmemiştir/This study has not received any financial support from any institution or organization.

Üretken Yapay Zekâ Kullanım Beyanı/Generative Artificial Intelligence Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde herhangi bir üretken yapay zekâ aracı kullanılmamıştır/No generative artificial intelligence tools were used during the preparation of this study.
